ગુજરાત રાજ્ય શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર દ્વારા આયોજિત

કુમારનું સુપ્રીમ સહાયક પુસ્તક

શિક્ષક યોગ્યતા કસોટી-I

Teacher Eligibility Test-I

➠ ધોરણ 1 થી 5 માટે કસોટી-I

અદ્યતન આવૃત્તિ | સૂચિત નવા અભ્યાસક્રમ મુજબ

મોડેલ પેપર-જવાબો સહિત | થીયરી સાથે તમામ મહત્ત્વના M.C.Q.

સત્યમેવ જયતે
શિક્ષણ વિભાગ
ગુજરાત સરકાર

શિક્ષક યોગ્યતા કસોટી (TET)

Teacher Eligibility Test

શિક્ષક બનવાનો સ્વપ્ન...
હવે થશે સાકાર...

- બાળ વિકાસ અને શિક્ષણશાસ્ત્ર
- ભાષા II (ગુજરાતી/હિન્દી/અંગ્રેજી)
- ભાષા II (ગુજરાતી/હિન્દી/અંગ્રેજી)
- ગણિત
- પર્યાવરણ અને સમાજ (EVS)

સામર્થ્ય છે...
તો સફળતા ચોક્કસ છે !

First Choice of New Generation for Brilliant Success... ☞ KUMAR

કુમાર પ્રકાશન

અનુક્રમણિકા

વિભાગ-1. બાળ વિકાસ અને શૈક્ષણિકશાસ્ત્ર

1. બાળ વિકાસ 01
2. બુદ્ધિનો પરિચય 03
3. બાળ વૃદ્ધિ અને વિકાસ 05
4. બાળ અપરાધના કારણો - પ્રકારો - નિવારણ 07
5. વ્યક્તિત્વ 08
6. બાળ મનોવિજ્ઞાન અને શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન 10
7. કેળવણીનો અર્થ - સ્વરૂપ અને પદ્ધતિઓ 11
8. શિક્ષણની આધુનિક પદ્ધતિઓ 16
9. શિક્ષણની વિચારધારાઓ 20
10. શિક્ષણના સિદ્ધાંતો 22
11. શિક્ષકના ગુણો તથા કાર્યો અને શિક્ષણ માટેના કૌશલ્યો 24
12. અધ્યયન - અધ્યાપન - વર્ગ વ્યવહાર - મૂલ્યાંકન અને શિક્ષક અભિયોગ્યતા 26
    - હેતુલક્ષી પ્રશ્નો 31
13. ભારતીય મહાપુરુષોનું શિક્ષણ ચિંતન 35
    - હેતુલક્ષી પ્રશ્નો 40

વિભાગ-2. ગુજરાતી ભાષા

1. ગુજરાતી વાક્ય રચના અને પ્રકારો 84
2. જોડણી 86
3. વિરામચિન્હો 91
4. શુદ્ધ અને અશુદ્ધ વાક્ય રચના 93
5. વાક્ય વિષયક સજ્જતા 93
6. પૂર્વ પ્રત્યય અને પર (પશ્ચાત) પ્રત્યય 95
7. વિશેષણ અને ક્રિયા વિશેષણ 96
8. ગુજરાતી ભાષામાં લિંગ વ્યવસ્થા 100
9. વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો 101
10. સમાનાર્થી/અનેકાર્થી શબ્દો 103
11. શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ 106
12. રૂઢિપ્રયોગો 111
13. સંધિ વિગ્રહ 115
14. સમાસની ઓળખ 120
15. અલંકારની ઓળખ 125
16. છંદની ઓળખ 130
17. કર્તરી, કર્મણિ, ભાવે અને પ્રેરક વાક્યો 135
18. કહેવતો 137
19. ગદ્ય - પદ્ય સમીક્ષા 141
20. સારગ્રહણ 143
21. વિભક્તિ, નિપાત અને કૃદંત 146
22. અનુગો અને નામયોગી 147
23. ગુજરાતી સાહિત્યના યાદગાર પાત્રો 149
24. ગુજરાતના કવિઓ અને સાહિત્યકારોના ઉપનામ . 150

વિભાગ-3. અંગ્રેજી ભાષા

1. Sentence 158
2. The Parts of Speech 158
3. Singular - Plural 160
4. Articles - A, An, The 161
5. Arrangement of Subject & Verb 163
6. This - that & These - those 164
7. 'wh' Question 164
8. Tenses 165
9. Auxiliaries (primary) 173
10. Model auxiliaries 174
11. Active & passive voice 175
12. Nouns 177
13. Pronouns 178
14. Verb 182
15. Adjective 183
16. Adverb 185
17. Degree to Comparison 188
18. Prepositions 191
19. Phrase Prepositions 193
20. Direct / Indirect Speech 194
21. Errors In Sentences 198
22. Vocabulary 199
23. Homonyms and Homophones 201
24. Correct Spelling 206
24. Comprehension Passage 209
    - ➤ Whole Exercise 222

વિભાગ-4. ગણિત

1. સંખ્યા પદ્ધતિ 227
2. પૂર્ણ સંખ્યાઓની ગણતરી 230
3. દશાંશ અપૂર્ણાંક 232
4. પૂર્ણાંક સંખ્યાઓ 233
5. સાદુંરૂપ - સરળીકરણ 235
6. લઘુત્તમ સામાન્ય અવયવ અને ગુરુત્તમ સામાન્ય અવયવ 239
7. સંખ્યા શ્રેણી 241
8. સાદું વ્યાજ 242
9. ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ 243
10. ગુણોત્તર અને પ્રમાણ 246
11. નફો - ખોટ 250
12. સરાસરી 253
13. ટકાવારી 255
14. ક્ષેત્રફળ 257
15. ઘનફળ 259
16. મધ્યક, સમાંતર મધ્યક અને ગુણોત્તર મધ્યક 261
17. સમાંતર શ્રેણી અને ગુણોત્તર શ્રેણી 263
18. વટાવ 265
19. ભાગીદારી 267
20. ઘાત અને ઘાતાંક 269
21. રેખા, ખૂણો, ત્રિકોણ અને ચતુષ્કોણ 271

વિભાગ-5. પર્યાવરણ, સામાન્ય જ્ઞાન, બૌદ્ધિક અને તાર્કિક ક્ષમતા, શિક્ષણના વર્તમાન પ્રવાહો

A પર્યાવરણ 281
- ➢ પ્રેક્ટિસ વર્ક-1 287
- ➢ પ્રેક્ટિસ વર્ક-2 291

B સામાન્ય જ્ઞાન 281
1. ગુજરાતનો ઇતિહાસ 297
2. ભારતનો ઇતિહાસ 313
3. ગુજરાતનો સંસ્કૃતિક વારસો 337
4. ભારતનો સાંસ્કૃતિક વારસો 348
5. ગુજરાતની ભૂગોળ 356
6. ભારતની ભૂગોળ 368
7. સામાન્ય વિજ્ઞાન 379
8. ભારતનું બંધારણ 396

C બૌદ્ધિક અને તાર્કિક ક્ષમતા .....
1. સમસંબંધ સમાનતા 404
2. વર્ગીકરણ 407
3. શબ્દનિર્માણ 409
4. શબ્દોની તાર્કિક ગોઠવણી 411
5. પદાનુક્રમ ગોઠવણી 412
6. દિશા અને અંતર 413
7. સંબંધ વિષયક પ્રશ્નો 419
8. ઘડિયાળ, કેલેન્ડર અને ઉંમર સંબંધિત પ્રશ્નો 423
9. સંખ્યાઓની શ્રેણી, સંકેત અને તેનો ઉકેલ 436
10. આકૃતિઓ તથા તેના પેટા વિભાગો અને વેન આકૃતિઓ 448
11. સંકેતો અને ચિહ્નો 466
12. ઘન અને પાસા 468
13. માહિતીનું અર્થઘટન અને વિશ્લેષણ 470

D શિક્ષણના વર્તમાન પ્રવાહો 477
- ➢ વર્તમાન પ્રવાહોના હેતુલક્ષી પ્રશ્નો 487

➢ પ્રશ્નપત્ર-2014 493
➢ પ્રશ્નપત્ર-2015 499
➢ પ્રશ્નપત્ર-2018 506
➢ પ્રશ્નપત્ર-2023 513
➢ પ્રશ્નપત્ર-2025 521
❑ પદ્મશ્રી પુરસ્કાર-2026 531

શિક્ષક યોગ્યતા કસોટી-1 ● પરીક્ષાનો સુધારેલો નવો અભ્યાસક્રમ

વિભાગ-1 : બાળ વિકાસ અને શૈક્ષણિકશાસ્ત્ર (30 ગુણ) (30 પ્રશ્નો) 30

(A) બાળ વિકાસ (15 ગુણ) (15 પ્રશ્નો)

- વિકાસની સંકલ્પના અને અધ્યયન સાથેનો સંબંધ
- બાળ વિકાસના લક્ષણો અને સિદ્ધાંતો
- વિકાસને અસર કરતા પરિબળો
- વારસો અને વાતાવરણ
- સામાજિકતાનો વિકાસ અને તેને અસર કરતા પરિબળો
- સામાજિકીકરણ પ્રક્રિયાઓ : સામાજિક જગત અને બાળક (વાલી, શિક્ષક, સહપાઠી)
- એરિક્સન, મોન્ટેસરી, ફ્રોબેલ, કોહલબર્ગ સિદ્ધાંત અને શૈક્ષણિક ફલિતાર્થ
- બાળ કેન્દ્રિ અને પ્રગતિશીલ શિક્ષણની સંકલ્પના
- બુદ્ધિની સંકલ્પના અંગેનો સમીક્ષાત્મક દૃષ્ટિકોણ
- બહુ આયામી બુદ્ધિ
- બાળકોમાં વિકાસ-ભાષા અને વિચાર
- લિંગ/જાતિ (Gender) : સામાજિક બંધારણ, લિંગભેદ, જાતિગત/લિંગ ભૂમિકાઓ, શિક્ષણના સંદર્ભમાં જાતિયતાની અસર
- અધ્યેતાઓમાં વ્યક્તિગત ભિન્નતા, ભાષા, જાતિ, લિંગ, સમુદાય, ધર્મ વગેરે આધારિત ભિન્નતાઓની સમજ
- અધ્યયનનું મૂલ્યાકન અને અધ્યયન માટેના મૂલ્યાંકન વચ્ચેનો તફાવત; શાળાકીય મૂલ્યાંકન સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન (CCE)
- દૃષ્ટિકોણ અને પ્રયાસો
- વર્ગખંડમાં અધ્યેતાઓની વર્ગખંડ તત્પરતા, અધ્યયન અને વિવેચનાત્મક ચિંતનના વિકાસ અને અધ્યેયતાની અધ્યયન સિદ્ધિના મૂલ્યાંકન માટે યોગ્ય પ્રશ્નોની રચના

(B) સમાવેશી શિક્ષણ અને વિશિષ્ટ જરૂરિયાત ધરાવતા બાળકો અંગે સમજ : (05 ગુણ) (05 પ્રશ્નો)

- વિવિધક પરિવેશ ધરાવતા અધ્યેયતાઓને સમાવવા - જેમાં આર્થિક-સામાજિક રીતે પછાત, વંચિત બાળકોનું સમાવેશન
- અધ્યયન અક્ષમતા (Learning Disability) ધરાવતા બાળકો, વિવિધ દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો

(C) અધ્યયન અને શૈક્ષણિકશાસ્ત્ર : (10 ગુણ) (10 પ્રશ્નો)

- બાળકો કેવી રીતે વિચારે છે અને શીખે છે; શાળાકીય પ્રદર્શનમાં તેઓ કેમ અને કેવી રીતે નિષ્ફળ જાય છે તેના કારણો.
- અધ્યયન-અધ્યાપનની પાયાની પ્રક્રિયાઓ બાળકોની અધ્યયન વ્યૂહરચનાઓ, સામાજિક પ્રવૃત્તિ તરીકે અધ્યયન. અધ્યયનનો સામાજિક પરિપ્રેક્ષ્ય.
- બાળક સમસ્યા ઉકેલનાર અને વૈજ્ઞાનિક શોધક તરીકે.
- બાળકોમાં અધ્યયન માટેની વૈશલ્પિક સંકલ્પના; અધ્યયન પ્રક્રિયામાં બાળકોથી થતી ભૂલોની મહત્ત્વના સોપાન તરીકે સમજ.
- જ્ઞાન/બોધ (Logine) અને સંવેગો (Emotions) • પ્રેરણા અને અધ્યયન
- અધ્યયનને અસર કરતા વ્યક્તિગત અને પર્યાવરણીય પરિબળો

વિભાગ-2 : ગુજરાતી ભાષા (Language I) (30 ગુણ) (30 પ્રશ્નો) 30

(A) ભાષા અર્થગ્રહણ (Language Comprehension)

- ભાષાના પેપરમાં દરેક વિષયના વિષય વસ્તુમાં ભાષા સજ્જતા, સંભાષણ અને વિદ્યાર્થી સાથેના વર્ગ વ્યવહાર તેમજ આંતર ક્રિયાને લગતી સજ્જતાનું મૂલ્યાંકન કરતા, તેમજ ભાષાના મૂળભૂત તત્ત્વો, પ્રત્યાયન અને સાર અર્થગ્રહણની ક્ષમતાનું મૂલ્યાંકન કરતા પ્રશ્નો.
- અપરિચિત પાઠો વાંચવા - બે પાઠ (એક ગદ્ય અથવા નાટક અને એક કાવ્ય)
- પ્રશ્નો : સમજૂતી, અનુમાન, વ્યાકરણ અને વાકકુશળતા
  (ગદ્યખંડ સાહિત્યિક, વૈજ્ઞાનિક, વર્ણનાત્મક અથવા વિવેચનાત્મક હોઈ શકે)
- શ્રવણ અને કથન : ભાષા શિક્ષણમાં મહત્ત્વ
- આ કસોટીમાં ધોરણ-1 થી 5 ના ગુજરાતી ભાષા વિષયના અભ્યાસક્રમ આધારિત પ્રશ્નો. પરંતુ તેનું કઠિનતા મૂલ્ય અને સંબંધ માધ્યમિક શિક્ષણ (ધોરણ-10) સુધીનો રહેશે.

(B) ભાષા વિકાસની શૈક્ષણિક પદ્ધતિ (15 ગુણ) (15 પ્રશ્નો)

- અધ્યયન અને ભાષા (Learning and Acquisition) ભાષા સંપ્રાપ્તિ
- ભાષા શિક્ષણના સિદ્ધાંતો
- ભાષા શીખવામાં વ્યાકરણની ભૂમિકા અંગેની સમીક્ષાત્મક દૃષ્ટિ - વિચારોને મૌખિક અને લખાણ સ્વરૂપે વ્યક્ત કરવા.
- વર્ગખંડમાં ભાષા શીખવવાના પડકારો : ભાષાકીય મુશ્કેલીઓ, ભૂલો અને વિકારો
- ભાષાકૌશલ્યો (Language Skills)
- ભાષા અર્થગ્રહણ અને પ્રવિણ્યનું મૂલ્યાંકન : શ્રવણ, કથન, વાંચન, લેખન
- અધ્યયન-અધ્યાપન સામગ્રી : પાઠ્યપુસ્તક, મલ્ટી-મીડિયા સામગ્રી, વર્ગખંડના બહુભાષી સ્ત્રોતો
- ઉપચારાત્મક શિક્ષણ (Remedial Teaching)

વિભાગ-3 : અંગ્રેજી ભાષા (Language II) (30 ગુણ) (30 પ્રશ્નો) 30

(A) ભાષા અર્થગ્રહણ (Language Comprehension) (15 ગુણ) (15 પ્રશ્નો)

- ભાષાના પેપરમાં દરેક વિષયના વિષય વસ્તુમાં ભાષા સજ્જતા, સંભાષણ અને વિદ્યાર્થી સાથેના વર્ગ વ્યવહાર તેમજ આંતર ક્રિયાને લગતી સજ્જતાનું મૂલ્યાંકન કરતા, તેમજ ભાષાના મૂળભૂત તત્ત્વો, પ્રયત્યાયન અને સાર અર્થગ્રહણની ક્ષમતાનું મૂલ્યાંકન કરતા પ્રશ્નો.
- અપરિચિત પાઠો વાંચવા - બે પાઠ (એક ગદ્ય અથવા નાટક અને એક કાવ્ય)
- પ્રશ્નો : સમજૂતી, અનુમાન, વ્યાકરણ અને વાકકુશળતા
  (ગદ્યખંડ સાહિત્યિક, વૈજ્ઞાનિક, વર્ણનાત્મક અથવા વિવેચનાત્મક હોઈ શકે)
- શ્રવણ અને કથન : ભાષા શિક્ષણમાં મહત્ત્વ
- આ કસોટીમાં ધોરણ-1 થી 5 ના અંગ્રેજી ભાષા વિષયના અભ્યાસક્રમ આધારિત પ્રશ્નો. પરંતુ તેનું કઠિનતા મૂલ્ય અને સંબંધ માધ્યમિક શિક્ષણ (ધોરણ-10) સુધીનો રહેશે.

(B) ભાષા વિકાસની શૈક્ષણિક પદ્ધતિ (15 ગુણ) (15 પ્રશ્નો) 15

- અધ્યયન અને ભાષા (Learning and Acquisition) ભાષા સંપ્રાપ્તિ
- ભાષા શિક્ષણના સિદ્ધાંતો
- ભાષા શીખવામાં વ્યાકરણની ભૂમિકા અંગેની સમીક્ષાત્મક દૃષ્ટિ - વિચારોને મૌખિક અને લખાણ સ્વરૂપે વ્યક્ત કરવા.
- વર્ગખંડમાં ભાષા શીખવવાના પડકારો : ભાષાકીય મુશ્કેલીઓ, ભૂલો અને વિકારો
- ભાષાકૌશલ્યો (Language Skills)
- ભાષા અર્થગ્રહણ અને પ્રવિણ્યનું મૂલ્યાંકન : શ્રવણ, કથન, વાંચન, લેખન
- અધ્યયન-અધ્યાપન સામગ્રી : પાઠ્યપુસ્તક, મલ્ટી-મીડિયા સામગ્રી, વર્ગખંડના બહુભાષી સ્ત્રોતો
- ઉપચારાત્મક શિક્ષણ (Remedial Teaching)

વિભાગ-4 : ગણિત (30 ગુણ) (30 પ્રશ્નો) 30

(A) વિષયવસ્તુ (15 ગુણ) (15 પ્રશ્નો)

- ગણિત વિષયમાં સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણની બાબતો અને સમસ્યા ઉકેલ સંબંધિત ક્ષમતા આધારિત પ્રશ્નો. આ કસોટીમાં ધોરણ-1 થી 5ના ગણિત વિષયના અભ્યાસક્રમ આધારિત પ્રશ્નો. પરંતુ તેનું કઠિનતા મૂલ્ય અને સંબંધ માધ્યમિક શિક્ષણ (ધોરણ-10) સુધીનો રહેશે.

(B) પદ્ધતિ શાસ્ત્ર (15 ગુણ) (15 પ્રશ્નો)

- ગણિતનું સ્વરૂપ/તર્કશક્તિ : બાળકોની વિચારવાની તથા તર્ક કરવાની તરાહ, અર્થ અને શીખવા માટે અપનાવત વ્યૂહરચનાઓ
- અભ્યાસક્રમમાં ગણિતનું સ્થાન
- વર્ગખંડ પ્રત્યાયનમાં ભાષાની ભૂમિકા
- ગણિત અધ્યાપન સમસ્યાઓ
- ગણિત શિક્ષણની પદ્ધતિઓ/પ્રયુક્તિઓ
- ઔપચારિક અને અનૌપચારિક મૂલ્યાંકન
- ગણિતમાં થતી ભૂલો અને તેના નિવારણના ઉપાયો

વિભાગ-5 : પર્યાવરણ, સામાન્ય જ્ઞાન, શિક્ષણના વર્તમાન પ્રવાહો (30 ગુણ) (30 પ્રશ્નો) 30

(A) પર્યાવરણ વિષય અને પદ્ધતિ શાસ્ત્ર (20 ગુણ) (20 પ્રશ્નો)
ધોરણ-1 થી 5 ના અભ્યાસક્રમ આધારિત પ્રશ્નો જેનું કઠિનતા મૂલ્ય માધ્યમિક શિક્ષણ (ધોરણ-10) સુધીનો રહેશે.

(1) વિષયવસ્તુ (10 ગુણ) (10 પ્રશ્નો)
પર્યાવરણ વિષયના ધોરણ-1 થી 5ના અભ્યાસક્રમ આધારિત પ્રશ્નો

(2) પદ્ધતિ શાસ્ત્ર (10 ગુણ) (10 પ્રશ્નો)

- પર્યાવરણ (EVS) ની સંકલ્પના અને વ્યાપ
- પર્યાવરણ અને પર્યાવરણ શિક્ષણ વચ્ચેનો સંબંધ
- વિજ્ઞાન અને સામાજિક વિજ્ઞાન સાથેનો વ્યાપ અને સંબંધ
- સંકલ્પનાઓ રજૂ કરવાની પદ્ધતિઓ
- પ્રયોગો/પ્રાયોગિક કાર્ય (Experimentation/Practical Work)
- ચર્ચા (Discussion)
- સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન (CCE)
- શિક્ષણ સામગ્રી (Teaching Material/Aids)
- અધ્યાપનની સમસ્યાઓ (Problems)
- પર્યાવરણ મહત્ત્વ
- અધ્યયનના સિદ્ધાંતો (Learning Principles)
- પ્રવૃત્તિઓ (Activities)

(B) સામાન્ય જ્ઞાન, Reasoning Ability, Logical Ability, Teachning Aptitude, Data Interpretation જેવી બાબતો આધારિત પ્રશ્નો (05 ગુણ) (05 પ્રશ્નો)

(C) શિક્ષણના વર્તમાન પ્રવાહ (05 ગુણ) (05 પ્રશ્નો)

યુનેસ્કો વર્લ્ડ હેરિટેજમાં સ્થાન પામેલા ભારતના સ્થળો

ક્રમ	સ્થળનું નામ	રાજ્ય	વર્ષ
1	અજંતાની ગુફાઓ	મહારાષ્ટ્ર	1983
2	ઈલોરાની ગુફાઓ	મહારાષ્ટ્ર	1983
3	આગ્રાનો કિલ્લો	ઉત્તર પ્રદેશ	1983
4	તાજમહલ	ઉત્તર પ્રદેશ	1983
5	કોણાર્કનું સૂર્ય મંદિર	ઓડિશા	1984
6	મહાબલપુરમ સ્મારક	તમિલનાડુ	1984
7	કાઝીરંગા નેશનલ પાર્ક	આસામ	1985
8	માનસ અભ્યાસરણ્ય	આસામ	1985
9	કીયોલેડિયો નેશનલ પાર્ક, ભરતપુર	રાજસ્થાન	1985
10	ચર્ચ અને કોન્વેટ	ગોવા	1986
11	હમ્પિ સ્મારક સમૂહ	કર્ણાટક	1986
12	ખજૂરાહો સ્મારક સમૂહ	મધ્ય પ્રદેશ	1986
13	ફતેહપુર સિકરી	ઉત્તર પ્રદેશ	1986
14	પટ્ટદકલ સ્મારક સમૂહ	કર્ણાટક	1986
15	એલીફન્ટાની ગુફાઓ	મહારાષ્ટ્ર	1987
16	ચોલ મંદિર	તમિલનાડુ	1987
17	સુંદરવન નેશનલ પાર્ક	પશ્ચિમ બંગાળ	1987
18	નંદાદેવી અને વેલી ઓફ ફલાવર્સ નેશનલ પાર્ક	ઉત્તરાખંડ	1988
19	બુદ્ધિસ્ટ સ્મારક (સાંચી)	મધ્ય પ્રદેશ	1989
20	હુમાયુનો મકબરો	દિલ્હી	1993
21	કુતુબમિનાર અને ત્યાં આવેલા અવશેષો	દિલ્હી	1993
22	નીલગિરિ પર્વતીય રેલવે	તમિલનાડુ	1999
23	મહાબોધ મંદિર (બોધગયા)	બિહાર	2002
24	ભીમબેટકાની ગુફાઓ	મધ્ય પ્રદેશ	2003
25	ચાંપાનેર-પાવાગઢ પુરાતત્વીય પાર્ક	ગુજરાત	2004
26	છત્રપતિ શિવાજી ટર્મિનસ (વિક્ટોરિયા ટર્મિનસ)	મહારાષ્ટ્ર	2004
27	લાલ કિલ્લો	દિલ્હી	2007
28	જંતર-મંતર (જયપુર)	રાજસ્થાન	2010
29	પશ્ચિમઘાટ (અગત્સ્યમલાઈ, પેરિયાર, નીલગિરિ, તલકાવેરી, કુદ્રેમુખ અને સહ્યાદ્રી ભાગ)	–	2012
30	રાજસ્થાનના પર્તવીય કિલ્લાઓ (ચિત્તોડગઢ, કુંતલગઢ, રણથંભોર, અંબર અને જેસલમેર	રાજસ્થાન	2013
31	રાણકીવાવ	ગુજરાત	2014
32	ગ્રેટ હિમાલય નેશનલ પાર્ક	હિમાચલ પ્રદેશ	2014
33	નાલંદા યુનિવર્સિટી	બિહાર	2016
34	કાંચનજંઘા નેશનલ પાર્ક	સિક્કિમ	2016
35	કેપિટોલ કોમ્પ્લેક્સ (આર્કિટેક્ચરલ કાર્ય)	ચંદીગઢ	2016
36	ઐતિહાસિક શહેર - અમદાવાદ	અમદાવાદ	2017
37	વિક્ટોરીયન ગોથિક અને આર્ટ ડેકો એન્સેમ્બલ્સ (94 સાંસ્કૃતિક મહત્ત્વ ધરાવતા બિલ્ડીંગ)	ફોર્ટ એરિયા-મુંબઈ	2018
38	જયપુર શહેર (ગુલાબી શહેર)	રાજસ્થાન	2019
39	કાકતીયા રુદ્રેશ્વર (રામપ્પા) મંદીર	તેલંગાણા	2021
40	ધોળાવીરા, હડપ્પન શહેર	ગુજરાત	2021
41	શાંતિનિકેતન	પ.બંગાળ	2023
42	હોયસાલાના પવિત્ર મંદિરો	કર્ણાટક	2023
43	મોઈદમ	આસામ	2024
44	મરાઠા લશ્કરી લેન્ડસ્કેપ્સ (11 કિલ્લા મહારાષ્ટ્ર અને 1 કિલ્લો તામિલનાડુ)	–	2025

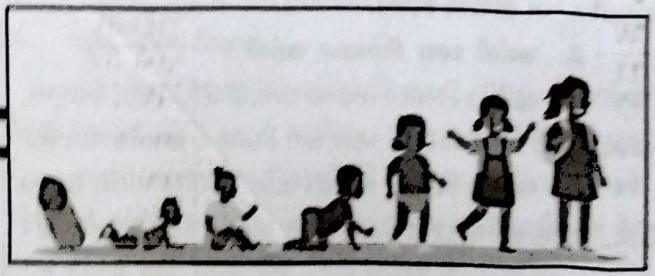
ગુજરાતમાં સર્વપ્રથમ

ક્રમ	કઈ બાબતમાં	કોણ	વર્ષ
1	પ્રથમ ગુજરાતી મુદ્રક	ભીમજી પારેખ (સુરત)	1674
2	પ્રથમ નાટક લેખક	પ્રેમાનંદ ભટ્ટ (વડોદરા)	17મી સદી
3	પ્રથમ ગુજરાતી વર્તમાનપત્ર	મુંબઈ સમાચાર	1822
4	પ્રથમ ગુજરાતી પુસ્તકાલય	સુરતમાં	1824
5	પ્રથમ ગુજરાતી મુદ્રણાલયના સ્થાપક	દુર્ગારામ મહેતા (સુરત)	1842
6	પ્રથમ ગુજરાતી શાળા	વિદ્યાગૌરી નિલકંઠ, (અમદાવાદ) શારદાબહેન મહેતા (અમદાવાદ)	1826
7	પ્રથમ અંગ્રેજી શાળા	સુરત (ગુજરાત)	1842
8	પ્રથમ ગુજરાતી છાપખાનું	સુરતમાં	1842
9	પ્રથમ કન્યાશાળા, અમદાવાદ	મગનભાઈ કરમચંદ કન્યા શાળા	1849
10	પ્રથમ ગુજરાતી સામાયિક	બુદ્ધિપ્રકાશ (ગુજરાત વર્નાક્યૂલર સોસાયટી)	1850
11	પ્રથમ ગુજરાતી નાટક	લક્ષ્મી (દલતપતરામ)	1850
12	પ્રથમ ગુજરાતમાં સ્ત્રી માસિક	સ્ત્રીબોધ	1857
13	પ્રથમ ગુજરાતી મિલ સ્થાપના	રણછોડલાલ છોટાલાલ રેટિયાવાળા	1860
14	પ્રથમ કાપડ મિલ	અમદાવાદ કોટન મિલ, અમદાવાદ	1861
15	પ્રથમ ગુજરાતી ઐતિહાસિક નવલકથા	કરણઘેલો – નંદશંકર	1866
16	પ્રથમ ગુજરાતી નવલકથાકાર	નંદશંકર તુળજાશંકર મહેતા (નડિયાદ)	1868
17	પ્રથમ ગુજરાતમાં કોલેજ	રાજકુમાર કોલેજ - રાજકોટ	1870
18	પ્રથમ ગુજરાતી શબ્દકોષ	નર્મકોશ (નર્મદ)	1873
19	પ્રથમ સંગ્રહસ્થાન	ભૂજ-કચ્છ	1877
20	પ્રથમ રેલવે ગુજરાતમાં	ઉત્તરાણ (અંકલેશ્વર)	1885
21	પ્રથમ બ્રિટિશ સંસદના સભ્ય	દાદાભાઈ નવરોજી (મુંબઈ)	1891
22	પ્રથમ ગુજરાતી આશ્રમના સ્થાપક	મહિપતરામ રૂપરામ (અમદાવાદ)	1892
23	પ્રથમ ક્રિકેટ ટેસ્ટ ખેલાડી	રણજિતસિંહજી (જામનગર)	1895
24	પ્રથમ ગુજરાતમાં ટેલિફોન સેવા	અમદાવાદ	1897
25	પ્રથમ ગુજરાતી મહિલા સ્નાતક	વિદ્યાગૌરી નિલકંઠ, (અમદાવાદ) શારદાબહેન મહેતા (અમદાવાદ)	1901
26	પ્રથમ દવાખાનું	વડોદરા	1905
27	સાબરમતી આશ્રમના સ્થાપક	મહાત્મા ગાંધી - સાબરમતી	1915
28	પ્રથમ ગુજરાતી ફિલ્મ (બ્લેક/વ્હાઈટ)	નરસિંહ મહેતા	1932
29	પ્રથમ ગુજરાતમાં ટપાલ સેવા	અમદાવાદ	1938
30	પ્રથમ રાજ્યપાલ	ચંદુલાલ માધવલાલ ત્રિવેદી (ઓરિસ્સા)	1946
31	પ્રથમ બંધારણ સભાના અધ્યક્ષ	ગણેશ વાસુદેવ માવલંકર	1946
32	પ્રથમ નાયબ વડાપ્રધાન	સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ	1947
33	કૃષિ વિદ્યાલય	આણંદ	1947
34	પ્રથમ યુનિવર્સિટી	ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ	1948
35	ગુજરાતમાં પ્રથમ રેડિયો સ્ટેશન	અમદાવાદ	1949
36	પ્રથમ મુંબઈ હાઈકોર્ટના ન્યાયમૂર્તિ	શ્રી નાનાભાઈ હરીદાસ કણિયા	1950
37	પ્રથમ મુખ્ય પ્રધાન	મોરારજી દેસાઈ - મુંબઈ	1952
38	પ્રથમ મહિલા મેયર	સુલોચના મોદી (મુંબઈ)	1956
39	પ્રથમ તેલક્ષેત્ર	લૂણેજ	1958
40	પ્રથમ મહિલા પ્રધાન	ઈન્દુમતી ચિમનલાલ શેઠ, અમદાવાદ	1962
41	પ્રથમ ગુજરાતમાં પંચાયતી રાજનો અમલ	ગુજરાતમાં (1-4-1963)	1963
42	પ્રથમ ગુજરાતમાં કન્યા પોલીટેકનીક	અમદાવાદ	1964
43	પ્રથમ જ્ઞાનપીઠ પુરસ્કાર	ઉમાશંકર જોશી (નિશિથ માટે)	1967
44	પ્રથમ રિફાઈનરી	કોયલી (વડોદરા)	1967
45	પ્રથમ કૃષિ યુનિવર્સિટી	દાંતીવાડા	1972
46	પ્રથમ મહિલા પાયલોટ	રોશન મહોબતખાન પઠાણ-રાજકોટ	1974
47	પ્રથમ મહિલા કોસ્ટ એકાઉન્ટન્ટ	દર્શના હરીભાઈ પટેલ-અમદાવાદ	1975
48	પ્રથમ ગુજરાતી ટેલિવિઝન કેન્દ્ર	પીજ કેન્દ્ર	1975

વિભાગ-1

બાળ વિકાસ અને શૈક્ષણિકશાસ્ત્ર

1 બાળ વિકાસ

1. બાળ વિકાસ : બાળકના વિકાસની અવસ્થા તેમાં ગર્ભાવસ્થા, શિશુ અવસ્થા, કિશોર અવસ્થા, તરુણાવસ્થા, પુખ્ત અવસ્થા અને વૃદ્ધાવસ્થાનો સમાવેશ થાય છે.

(1) ગર્ભાવસ્થા : તેનો સમયગાળો ગર્ભધારણથી અંદાજે 9 મહિનાનો હોય છે. આ સમય દરમિયાન ગર્ભમાં રહેલ બાળકના અંગોનો વિકાસ થાય છે અને તે હલનચલન કરે છે, જેને માતા અનુભવી શકે છે. આ તબક્કામાં બાળકની સૌથી વધારે વૃદ્ધિ થાય છે.

(2) શિશુ અવસ્થા : તેનો સમયગાળો જન્મથી 5 વર્ષનો હોય છે. આ પૈકી પ્રથમ ત્રણ વર્ષમાં વિકાસ ઝડપી હોય છે અને ત્યાર બાદ તે મંદ પડે છે. આ તબક્કે તેનો માનસિક વિકાસ થાય છે. તેનામાં કલ્પનાશક્તિ, જિજ્ઞાસાવૃત્તિ, અનુકરણવૃત્તિ, જાતિય વૃત્તિ, શીઘ્ર સંતોષની વૃત્તિ તથા ક્રિયાઓનું પુનરાવર્તન કરવાની ટેવો જોવા મળે છે. આ તબક્કે બાળક હૂંફ, પ્રેમ અને સલામતી ઇચ્છે છે.

(3) કિશોરાવસ્થા : તેનો સમયગાળો 6 થી 12 વર્ષનો ગણાય છે. આ અવસ્થામાં શારીરિક વિકાસની ગતિ સ્થિર બને છે અને વાચન, લેખન, ગણતરી તથા અન્ય કૌશલ્યનો વિકાસ થાય છે. આ તબક્કે બાળકમાં કુતૂહલતા, સક્રિયતા, સ્વાર્થવૃત્તિ, સંગ્રહવૃત્તિ, સંઘભાવના, આત્મ-ગૌરવ તથા સ્વતંત્રતાની ભાવના પેદા થાય છે. બાળક મોટે ભાગે ટોળી એટલે કે પોતાના મિત્ર વર્તુળમાં રહેવાનું પસંદ કરે છે.

(4) તરુણાવસ્થા : તેનો સમયગાળો 13 થી 18 વર્ષનો ગણાય છે. આ તબક્કે શારીરિક વૃદ્ધિ પૂર્ણ થઈ જાય છે. છોકરા અને છોકરીઓમાં પરિપક્વતા આવી જાય છે. ત્યાર પછીના વર્ષોમાં વજનમાં વધ-ઘટ થાય છે, પરંતુ ઊંચાઈમાં વધારો થતો નથી. આ અવસ્થામાં જાતિય લક્ષણો પ્રગટ થાય છે અને વિજાતીય આકર્ષણ વધે છે.

છોકરાઓનો અવાજ બદલાઈને વધુ ઘેરો બને છે. ખભા પહોળા બને છે અને ઊંચાઈ વધે છે. ચહેરા ઉપર દાઢી-મૂછનો વિકાસ થાય છે. છોકરીઓમાં સ્તન અને નિતંબનો વિકાસ થાય છે તથા માસિક ઋતુસ્રાવ શરૂ થાય છે.

આ અવસ્થામાં વિવિધ લક્ષણો જેવાં કે પ્રબળ જાતીય વૃત્તિ, લાગણીશીલતા, પરોપકારની વૃત્તિ, આદર્શવાદી વૃત્તિ, સ્વાતંત્ર્ય વૃત્તિ, મિત્રાચારી, દેખાવ પ્રત્યે સભાનતા, ભાવિ કારકિર્દીની ચિંતા, હતાશા, ઉત્સાહ, કલ્પનાઓ, સંઘર્ષ, મૂંઝવણ, અનુકૂલનની સમસ્યા વગેરે જેવા મળે છે.

(5) પુખ્તાવસ્થા : ઘણા નિષ્ણાતો 19-20 વર્ષથી 40 વર્ષ સુધીના સમયગાળાને પુખ્તાવસ્થા તરીકે ગણાવે છે. આ અવસ્થામાં શારીરિક ઉપરાંત માનસિક વિકાસ સર્વોચ્ચ કક્ષાએ ગણાય છે. આ અવસ્થામાં વ્યક્તિ ધંધા-રોજગાર, વ્યવસાય તથા સામાજિક પ્રશ્નો સાથે વધુ સંકળાયેલો હોય છે. લગ્ન પછીની કૌટુમ્બિક સમસ્યાઓ સાથે તે અનુકૂલન જાળવવા માટે પ્રયત્નશીલ હોય છે. કુટુંબની વિવિધ જવાબદારીઓ અદા કરવા માટે તે આવકના પ્રાપ્તિસ્થાનો શોધતો હોય છે. આ તબક્કે તે ભવિષ્યની સલામતી અને કુટુંબની સ્થિરતા માટે પ્રયત્નશીલ હોય છે.

આ અવસ્થાના મુખ્ય લક્ષણોમાં આશાવાદી, સામાજિકપણું, જીવનના ચોક્કસ મૂલ્યો, મક્કમ નિર્ણયો, આર્થિક ચિંતન, શારીરિક ક્ષમતા વિકાસ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

(6) પ્રૌઢાવસ્થા : તેનો સમયગાળો 40 થી 60 વર્ષનો ગણાય છે. આ અવસ્થામાં વ્યક્તિ પોતાની અને પોતાના કુટુંબની ભાવિ સલામતી માટે પ્રયત્નશીલ હોય છે ઉંમર વધવાની સાથે તેની શારીરિક અને માનસિક ક્ષમતામાં ઘટાડો શરૂ થાય છે. તેથી તેને ટકાવી રાખવા માટે ખોરાક પ્રત્યે વધુ સભાન બને છે. પોતાની સામાજિક જવાબદારીઓમાંથી નિવૃત્ત થવાનો પ્રયત્ન શરૂ કરે છે.

આ અવસ્થાના મુખ્ય લક્ષણોમાં સામાજિકતા, વ્યાવહારિકતા, આર્થિક આયોજન, વૈચારિક સમતુલા, કુટુંબ ભાવના, આત્મગૌરવ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. તે કૌટુમ્બિક તથા જ્ઞાતિના પ્રશ્નોમાં વધુ રસ લે છે.